

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра історії української літератури, теорії літератури та літературної
творчості

ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ДЕТЕКТИВІ

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «Бакалавр»
здобувачки першого рівня вищої освіти
IV року навчання (денна форма)
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 035 – філологія
Спеціалізації 035.01 «Українська мова і література»
ОПП «Українська мова і література та західноєвропейська мова»
Кошляк Марії Олександрівни

Науковий керівник:

д. ф. н., проф. Романенко О. В.

Рецензент:

к. ф. н, доц. Янкова Н.І.

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри історії української

літератури, теорії літератури та літературної творчості

№ 10 від 19.05.23

Завідувач кафедри _____ д. ф. н., проф. О. М. Сліпушко

Київ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ЖАНРУ ТА ДЕТЕКТИВУ В ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ.....	6
1.1 Поняття жанру в літературі	6
1.2 Специфіка жанрових модифікацій.....	9
1.3 Історія розвитку детективного роману та його особливості	11
РОЗДІЛ 2. РІЗНОМАНІТНІСТЬ ЖАНРОВИХ МОДИФІКАЦІЙ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ДЕТЕКТИВУ	17
2.1 Початок та становлення детективу в українській літературі	17
2.2 Жанрові модифікації детективу в творах українських письменників	22
2.3 Своєрідність жіночого детективу	30
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ, СПЕЦИФІКИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖАНРОВИХ МОДИФІКАЦІЙ	35
3.1 Аналіз впливу жанрових модифікацій.....	35
3.2 Особливості українських жанрових модифікацій детективу	37
ВИСНОВОК	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Сучасна українська література відзначається різноманітністю жанрів масової белетристики. Одним із найпопулярніших жанрів сучасності є детектив. Протягом останніх десятиліть він переживав значні трансформації та модифікації, що створює цікаве поле досліджень для філологічного аналізу. Бакалаврська робота присвячена вивченню жанрових модифікацій, які притаманні сучасному детективу в Україні.

Метою дослідження є виявлення особливостей та характерних рис жанрових змін у публіцистиці, які стосуються українського детективного жанру. У рамках роботи будуть проаналізовані та розглянуті різновиди жанрів детективу, які представлені у творчості сучасних українських письменників. Зокрема, будуть дослідженні ознаки історичного, соціального, психологічного, містичного та інших піджанрів, які знайшли своє втілення у нинішніх творах. Важливо відзначити, що жанрові модифікації в детективному жанрі не тільки відображають сучасні тенденції та інтереси читачів, але й є відображенням соціокультурних змін в українському суспільстві. Це стимулює вивчення та розуміння сучасних літературних процесів, а також дозволяє краще осягнути сутність детективного жанру в українському контексті.

Актуальність дослідження жанрових модифікацій в сучасному українському детективі має кілька аспектів. По-перше, сучасна українська література продовжує демонструвати активний розвиток та розмаїття жанрів. Детектив, як один із найпопулярніших жанрів, не є винятком. Він піддавався значним трансформаціям та модифікаціям, що робить його актуальною темою для дослідження.

По-друге, жанрові модифікації в детективному жанрі відображають сучасні напрями та зацікавленість аудиторії читачів. Суспільство постійно змінюється, і з ним змінюються і наші уявлення про детектива, розслідування та знаходження злочинця. Дослідження жанрових модифікацій дозволить

з'ясувати, яким чином сучасні українські письменники адаптуються до змін у суспільстві та вдосконалюють жанр детективу.

По-третє, жанрові модифікації є відображенням соціально-культурних змін в українському суспільстві. Вони відображають не тільки детективну складову, але й соціальні, політичні, економічні та моральні аспекти сучасного життя. Це дає можливість краще розуміти й аналізувати соціум, в якому відбуваються зміни через призму літературного твору.

Метою бакалаврської роботи «Жанрові модифікації в сучасному українському детективі» є вивчення та дослідження змін українського детективу його різноманіття жанрових модифікацій та поєднання з іншими елементами жанрів. Головною метою є розкриття сутності та значення жанрових модифікацій українського детективу в контексті сучасної літературної творчості.

Для досягнення поставленої мети передбачені наступні завдання:

- Аналіз наукової літератури та джерел, що стосуються поняття жанру, жанрових модифікацій та детективного жанру, його історії та розвитку у світовому та українському контексті.
- Вивчення різних модифікацій детективного жанру, представлених у творчості сучасних українських письменників.
- Розгляд психологічного, історичного, соціального та інших піджанрів українського детективу, виявлення їхніх специфічних рис та внутрішніх зв'язків.
- Дослідження взаємозв'язків між жанровими модифікаціями детективу та соціокультурними змінами в українському суспільстві.
- Висновки щодо значення та впливу жанрових модифікацій на розвиток українського детективу, а також їхнє місце в сучасній літературі.

Предметом дослідження бакалаврської роботи є різновиди жанрових модифікацій в сучасному українському детективі. Дослідження зосереджене на

вивченні та аналізі детективного жанру та його підвидів, які притаманні сучасній українській літературі.

Об'єктом дослідження є сучасний український детективний жанр в його проявах та жанрових модифікаціях. Дослідження охоплює різні піджанри детективу, такі як психологічний детектив, історичний детектив, соціальний детектив та інші, що представлені у творчості сучасних українських письменників.

Теоретико-методологічну базу бакалаврської роботи становлять праці М. Бахтіна, Н. Бернадської, Т. Бовсунівської, Т. Гуляк, І. Даниленко, Л. Кицак, Н. Копистянської, М. Кукси, А. Таранової, С. Філоненко та інші.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань використано аналітичний, теоретичний, системний, культурно-історичний, порівняльно-історичний та інтертекстуальний методи аналізу

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підпунктів, висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 46 сторінок, із них 41 сторінка основного тексту. Загальна кількість джерел, що подаються у списку використаних джерел, становить 53 позиції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ЖАНРУ ТА ДЕТЕКТИВУ В ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

1.1 Поняття жанру в літературі

Поняття «жанр» досі залишається предметом дискусій у сучасному літературознавстві серед дослідників. Жанр є одним із ключових понять для характеристики у масовій літературі та визначається як специфічна форма вираження літературного твору, яка характеризується певними структурними, стилістичними та змістовними особливостями. Поняття жанру давно використовують для осмислення тенденцій літературного процесу, з'ясування національної специфіки літератур і творчої індивідуальності митців.

До цього питання звертались такі літературознавці, як-от: М. Бахтін, Ц. Тодоров, А. Ткаченко, Б. Іванюк, О. Ніколенко, О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв, Н. Копистянська та інші. Незважаючи на те, що вивчення даної категорії почалось віддавна, досі залишаються багато спірних питань, які необхідно детально дослідити. Для цього розглянемо різні погляди науковців, щоб дати більш точне визначення самого поняття жанру.

Більшість сучасних праць з теорії літератури надають доволі широке та нечітке тлумачення терміну «жанр»: «тематичний, технічно усталений тип художньої творчості, специфічний для кожного різновиду мистецтва, який визначається своєрідністю зображення. Мінливість жанру залежить від конкретно-історичних умов» [36, с. 364]. Або «жанр – це історично сформований тип художнього твору, який синтезує характерні особливості змісту і форми певного виду творів, має відносно сталу композиційну будову, яка постійно розвивається та збагачується» [9, с. 251] тощо.

Визначення жанру з «Енциклопедії постмодернізму» звучить так: «...поняття жанру – це щось більше, аніж просто назва сукупності формальних і сутнісних характеристик. Навпаки – жанр (genre) це розумова побудова, кодувальна модель, яка робить можливим активне, часто цілеспрямоване прочитання і написання» [17, с. 150]. Г. Даброу розрізняє жанри «за темами, намірами, напрямом думок, тоном або комбінацією думок». П. Гернаді

класифікував жанри у відповідності з авторською позицією, впливом тексту на читача, мовними конструкціями та контекстом, до якого звертається автор. Ц. Тодоров зазначав, що нові жанри «просто виникають з інших жанрів. Новий жанр – це завжди трансформація жанру давнішого або кількох давніших: через інверсію, переміщення, комбінування». Значення теорії жанру Ц. Тодорова полягає в тому, що він продемонстрував специфічність застосування поняття «жанр» щодо масової літератури й висвітлив дискурсивні особливості окремих жанрів (фантастика, детектив), показав можливості їх подальшого розвитку. Т. Бовсунівська у своїй монографії «Теорія літературних жанрів» зазначає, що «сучасна жанрова теорія не повинна орієнтуватися на усталені ознаки жанру, вона має усвідомити, що жанр тільки тоді існує, коли має мінімум усталених ознак, коли вплив традиції не перебільшує впливу агоністичного поштовху до істини» [3, с. 115].

У 1920-ті роки М. Бахтін дав таке роз'яснення: «Кожний жанр – особливий тип будувати і завершувати ціле, притому, повторюємо, суттєво, тематично завершувати, а не умовно-композиційно закінчувати» [51, с. 176]. Вчений наголошує, що художнє ціле має бути тематично й змістовно довершеним «внутрішньою завершеністю і вичерпаністю самого об'єкта» [51, с. 176]. Учений сформулював визначення жанру, яке вважається класичним: «Літературний жанр за своєю природою відбиває найбільш стійкі «віковічні» тенденції розвитку літератури. В жанрі завжди зберігаються невмирущі елементи архаїки. Правда, ця архаїка, так би мовити, зберігається в ньому тільки завдяки постійному його оновленню, скажімо, осучасненню. Жанр завжди той і не той, завжди старий і новий водночас. Жанр відроджується й оновлюється на кожному новому етапі розвитку літератури, в кожному індивідуальному творі даного жанру. В цьому життя жанру. Тому й архаїка, що зберігається у жанрі, не мертва, а вічно жива, тобто здатна до оновлення. Жанр живе теперішнім, але він завжди пам'ятає своє минуле, свій початок. Жанр – представник творчої пам'яті в процесі літературного розвитку. Саме тому жанр і здатен забезпечити єдність і

неперервність цього розвитку. <...> Тому для правильного розуміння жанру необхідно піднятися до його джерел» [48, с. 178–179].

Українська дослідниця Нонна Копистянська у монографії «Жанр, жанрова система в просторі літературознавства» (2005) пропонує власну концепцію систематизації світоглядних основ жанру. За ступенем абстрактності та конкретності літературознавець умовно виділяє чотири жанрові сфери: абстрактну, історичну, конкретно-національну, індивідуальну. Виокремлені сфери формуються на основі інтересів митця, його світовідчуття, під впливом міжжанрових взаємодій, зв'язків літератури з іншими видами мистецтва, залежно від ставлення до традиції і соціально-історичних чинників. Ці процеси, на думку Н. Копистянської, «перебувають у постійному розвитку» [28, с. 47], тому жанрові утворення є змінними категоріями, які постійно еволюціонують і трансформуються.

Проаналізувавши довідкову літературу, можна впевнитись, що в літературознавстві наразі немає однозначного визначення поняття «жанр», адже зміст терміну і словники, і науковці трактують по-різному. Жанр є динамічним та еволюційним явищем, що змінюється під впливом суспільних, культурних та літературних змін та плину часу. Він піддається модифікаціям, синтезується з іншими жанрами та набуває нових відтінків. Наприклад, у сучасну письменстві можна спостерігати появу гібридних жанрів, які поєднують риси різних жанрів та створюють нові унікальні форми вираження.

Жанр відіграє важливу роль у літературі, оскільки він допомагає орієнтуватись читачеві, передає певну атмосферу та настрій, а також дозволяє авторові влучно донести свої ідеї та задуми. Кожен жанр має свою аудиторію та специфічні цілі, що впливають на стиль письма, розподіл акцентів та способи викладу. Він виступає як рамка, в межах якої формується твір, надаючи йому визначений характер і відокремлюючи його від інших творів. Наприклад, у детективному жанрі очікується наявність загадки, розслідування та розкриття злочину.

Крім того, жанр включає в себе такі елементи, як тематика, стиль, композиція, типові персонажі, мовні засоби тощо. Вони визначають специфіку жанру та надають йому відмінні риси. Однак, варто зазначити, що жанр – гнучкий та здатен до інтерпретацій. Він може еволюціонувати та адаптуватись до змін у суспільстві та культурі.

Таким чином, жанр є важливим інструментом для аналізу та розуміння літератури. Вивчення поняття жанру та його особливостей допомагає розкрити багатогранність літературних творів, їхню специфіку та значення у культурному контексті.

1.2 Специфіка жанрових модифікацій

Термін «жанрова модифікація» подібний до терміну «жанр», його значення – варіант жанру. Цей термін досліджують та використовують сучасні вчені – І. Даниленко, Л. Ковальчук, Н. Копистянська, Т. Кушнірова та інші. На сьогоднішній день жанрові модифікації займають певну категорію в літературному процесі, проте ще декілька десятиліть тому цього поняття не було.

На думку Тетяни Бовсунівської, завершальною ідеологічною анаморфою певної суми жанрів у новонародженому творі є модифікація. Відповідно до цих підходів жанрова модифікація роману сприймається як простір, складений із кодів, що відсилають до різних культурних джерел [32]. Поява нових модифікацій виокремлюється як багатство романних форм, із яких не кожна продовжить існувати у майбутньому та закріпиться в літературі. Але якщо одна й та сама жанрова модифікація час від часу з'являється у письменництві, то можемо говорити про виникнення нового жанру. Насправді, будь-яка модифікація вже є завершеним новим жанром, і питання в тому, чи буде він визнаний читачами та письменниками як новий жанр, чи тільки експериментальна спроба до створення нового жанру. Тож досліджуючи жанрові модифікації, ми простежуємо становлення майбутніх жанрів у їхньому

експериментальному, лабораторному статусі. Жанрова модифікація – це художнє перетворення ідеології, світогляду та когнітивних особливостей доби. «Виразно проступає залежність жанрової модифікації від світогляду письменника» [32, с. 138], адже кожна модифікація в системі письменника є неповторною, оригінальною та самодостатньою.

Жанрові модифікації є важливим інструментом для розвитку літератури. Вони дозволяють письменникам створювати свіжі та оригінальні твори, які відповідають потребам сучасної аудиторії. Автори можуть експериментувати зі структурою та стилем письма, надавати особливих акцентів на певні аспекти жанру або змінювати його традиційні особливості. Жанрові модифікації також можуть відбуватись в межах одного конкретного жанру. Наприклад, у детективі можна спостерігати різноманітні варіації, які поєднують елементи психологічного, історичного, соціального, містичного жанру, розширюючи його межі та збагачуючи його зміст.

Завдяки жанровим модифікаціям література стає більш різноманітною та цікавою, здатною вразити та зацікавити широке коло читачів. Модифікації в літературі відображають процеси творчої трансформації та розвитку жанрів. Це явище полягає в зміні та розширенні традиційних жанрових рамок, синтезі різних жанрових елементів та виникненні нових жанрів. Крім того, модифікації сприяють літературному експерименту та розвитку творчого потенціалу авторів. Вони створюють можливість для самовираження та інноваційного підходу до письма; можуть розширювати межі жанру, поєднувати різні стилі та елементи, експериментувати зі структурою та мовними засобами, що сприяє творчому розвитку та появі нових літературних форм. Жанрові модифікації стимулюють авторів відкривати нові шляхи самовираження, допомагаючи їм висловити свої ідеї та бачення світу в оригінальний спосіб.

Одним із прикладів жанрової модифікації є гібридні жанри, які поєднують риси різних жанрів, створюючи нові форми виразності. Такі гібридні жанри, як фантастичний реалізм, історичний роман-трилер або філософський детектив,

дозволяють авторам об'єднувати елементи фантастики, реалізму, пригодницького жанру, створюючи унікальні комбінації та нові перспективи для читачів.

Одним зі суттєвих аспектів жанрових модифікацій є їхній вплив на суспільні, культурні та літературні процеси. Жанрові зміни відображають соціокультурні та історичні зміни в суспільстві, а також відображають сучасні тенденції та інтереси читачів. Вони можуть ставати реакцією на суспільні проблеми, виклики та трансформації, відображаючи їх у літературних творах. Жанрові модифікації також впливають на сприйняття та розуміння літературних творів. Вони стимулюють читачів до активного мислення та тлумачення, оскільки нові жанрові комбінації та експерименти викликають несподівані емоції та роздуми. Читачам надається можливість побачити відому тему чи сюжет з нового ракурсу, що розширює їхнє сприйняття та розуміння світу.

Загалом, жанрові модифікації в літературі є необхідними для її розвитку та адаптації до різних часів. Вони розширюють можливості письменників, надають читачам нові перспективи та враження, а також відображають сучасні соціокультурні та історичні реалії. Жанрові модифікації стимулюють творчість, інновації та постійне зростання літератури, забезпечуючи багатогранність цього мистецтва.

1.3 Історія розвитку детективного роману та його особливості

Одним із найпопулярніших жанрів популярної белетристики є детектив, який наразі має багато жанрових варіацій. «Детектив – різновид пригодницької літератури [...]. Це передусім прозові твори, зовнішній сюжет яких послідовно розкриває певну заплутану таємницю, пов'язану зі злочином і його розслідуванням, а внутрішній є когнітивною історією розв'язання логічного завдання [...]. Пафосом сюжетної колізії стає захоплення процесом розшуку, з'ясування істини, а також – неминучість перемоги добра над злом [36, с. 271].

Серед загальновідомих представників жанру можемо говорити про Едгара По, У. Коллінз, Є. Габоріо, А. Конан-Дойль, Агата Крісті та інші. Головним елементом детективу є наявність головного героя – слідчого, детектива (приватного), що розкриває злочин. Головна ідея змісту – пошук істини. Вагомий внесок до розгляду цього питання зробили передусім зарубіжні дослідники. Зокрема, відомі такі праці: Г. К. Честертон «На захист детективної літератури», Р. Остіна Фрімена «Мистецтво детектива», Е. С. Гарднера «Справа у тому, як це усе почалося» та інші.

Детектив як повністю незалежний жанр з'являється, в ХІХ столітті, у епоху романтизму. Його попередником вважають готичний роман, чи роман жахів, що сформувався наприкінці ХVІІІ – на початку ХІХ ст. До зачинателя класичного жанру детективу зараховують американського письменника Едгара По з його новелами «Вбивство на вулиці Морґ» (1841), «Таємниця Марії Пиці» (1842), «Викрадений лист» (1844). Саме він вводить модель суперництва між поліцією та приватним слідчим у розкритті злочину, в якому останній перемагає.

Детективний жанр отримав на шляху свого становлення дуже багато критики від повного заперечення, висміювання, ігнорування до захоплення читачів та дослідження на науковому рівні цього літературного жанру. Такий конфлікт стався через парадоксальність самого детективу. Сьогочасний процес переоцінки цінностей в літературознавстві породжує проблему місця жанру детективу, історії його розвитку та типології у контексті світової літератури кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Як зауважує Д. Харлан, «детективний жанр належить до того різновиду прози, який досить довго залишався без уваги серйозної критики. Вірогідно, саме загальнодоступність і популярність творів викликала сумніви в їх художності» [53, с. 179]. Ми погоджуємося з думкою С. Ейзенштейна, що детектив завжди привертає увагу читача «тим, що це найбільш дієвий жанр літератури. Від нього не можна відірватися. В ньому є засоби і прийоми, які максимально

«приковують» людину до читання. Детектив – сильнодіючий засіб. Це той жанр, де засоби впливу оголені до межі» [16, с. 107].

Виділимо основні класичні риси детективного жанру:

- 1) обов'язкова наявність загадки, котра не завжди ґрунтується на злочині;
- 2) заглибленість у звичний побут – читач повинен добре відчувати типову атмосферу, зокрема обстановку, мотиви поведінки персонажів, правила пристойності, набір тих звичок і умовностей, які пов'язані з соціальними ролями героїв детективу;
- 3) стереотипність поведінки персонажів, психологія та емоції яких стандартні, позбавлені індивідуальності; герої постають не як особистості, а як виконавці соціальних ролей;
- 4) наявність особливих правил побудови сюжету – неписаних «законів детективного жанру». Прикладом такого закону є заборона деяким персонажам бути злочинцями, серед них – оповідач, слідчий, близькі родичі жертви, священники, державні діячі високого рангу;
- 5) відсутність випадкових помилок. Персонажі не можуть помилятися щодо простих елементарних фактів, вони або говорять про них чисту правду, або свідомо брешуть [32].

Отже, ми можемо з впевненістю говорити про те, що детектив належить до масової літератури через головний запит читача – відпочити. Тому цей текст легкий, зрозумілий у прочитанні, відсутність описів, максимально напружений сюжет, стереотипне зображення персонажів, наявність гумору тощо. Він дає змогу втекти від реальних та соціальних проблем, дарує емоції й зацікавленість.

Розглянемо основні види детективного жанру. Класичний детектив розповідає стереотипні думки про приватного слідчого, його образ життя, відношення до суспільства. Таке ж саме відношення детектива до поліції. За деякими виключеннями воно негативне. Як правило, поліція не здатна розкрити злочин і своїми діями лише заважає приватному детективу. Хоча герой і допомагає поліції, але тільки він один здатний розслідувати злочин [52, с. 102].

Ці твори давно вже схвалені читацькою аудиторією, критиками та перевірені часом. Цей жанр представляють такі постаті як: Шерлок Холмс, Еркюль Пуаро, Ніро Вульф.

Разом із ним формується «твердий» детективний роман (або крутий детектив, з англ. *hardboiled* – буквально «круто зварений»), що створився наприкінці 20-х – початку 30-х років ХХ століття в США. Характерним для цього жанру є приватний слідчий, що зіткнувся з насиллям, здійсненого з боку організованої злочинності в період сухого закону і бездіяльності корумпованих правоохоронних органів, внаслідок чого головний герой вирішує сам вершити правосуддя, стаючи своєрідним антигероєм [52]. Свою популярність здобув через радіо, телебачення й кінематограф. Серед талановитих письменників цього жанру можемо виділити Дешилл Хеммета, Ерл Гарднера, Картер Брауна, Росс Макдональда, Раймонд Чендлера.

Сюжет детективу закритого типу збудований на розслідуванні злочину, скоєного у рамках одного місця. Злочин вчинений кимось із присутніх осіб, нікого стороннього тут не може бути. Розслідування введе один з персонажів групи, також це може бути слідчий, якого запросили спеціально. За рахунок обмеженості дій створюється додаткова психологічна напруга, яка виявляється в перебуванні злочинця між добре знайомими людьми. Іноді в детективі закритого типу здійснюється ціла серія вбивств, у результаті якої кількість підозрюваних постійно зменшується, наприклад: Сиріл Хейр «Чисто англійське вбивство», Агата Крісті «І не лишилось жодного», «Вбивство у Східному Експресі».

Психологічний детектив набирає обертів на сьогоднішній час. В основі сюжету розслідується злочин, скоєний за особистими мотивами (заздрість, помста), і основним елементом виступає вивчення індивідуальних якостей підозрюваних, їх помислів, болючих точок, історій минулого. Представниками є Нарсежак Буало «Вовчиці», «Та, якої не стало», «Морські ворота»; Себастьян Жапрізо «Дама в окулярах і з рушницею в автомобілі», Пола Гоукінз «Дівчина у потягу».

Історичний детектив – це історичний роман з детективною інтригою. Цей жанр дозволяє читачам познайомитися та відкрити для себе невідомі до цього факти і теорії та додати історичних таємниць. Дійство відбувається у минулому або розслідування давнього злочину триває у теперішньому. До прикладу, Умберто Еко «Ім'я Рози», Гілберт Кіт Честертон «Патер Браун», Нарсежак Буало «У зачарованому лісі», Еллері Квін «Невідомий рукопис доктора Вотсона».

В іронічному (або пародійному) детективі слідство описується з гумористичної точки зору. Зазвичай ці твори пародіюють стереотипи детективного роману. Творці цього жанру – Іоанна Хмелевська «Кривава помста», Роберт Ван Гюлік «Суддя Ді за роботою».

Фантастичний детектив перебуває на межі фантастики та детективу. Події можуть розгортатися в майбутньому, альтернативному сьогоденні або в минулому чи повністю вигаданому світі, наприклад такі твори як: Станіслава Лема «Розслідування», «Дізнання»; Еріка Френка Рассела «Буденна робота», «Оса»; Айзека Азімова детективна серія «Сталеві печери», «Оголене сонце», «роботи світанку» [37, с. 67].

Політичний детектив – один із досить далеких від критеріїв класичного детективу жанрів. Головна інтрига відбувається навколо політичних подій і суперництва між різними політичними або бізнес-діячами чи силами. Головний герой може бути сам по собі далекий в політичних іграх, проте, розслідуючи справу, зіштовхується з перешкодою з боку «влади багатих» чи розкриває якусь таємницю. Відмінною рисою є можлива, хоч і не обов'язкова, відсутність позитивних персонажів, окрім протагоніста. Даний піджанр рідко зустрічається в чистому виді, однак може бути елементом твору. Наприклад, Адам Хол «Берлінський меморандум (Меморандум Квіллера)», Роберт Ладлам «Спадщина Скарлатті», Габріель Гарсія Маркес «Недобрий час».

Підсумовуючи, слід зазначити, що детективний жанр, незважаючи на загальну розважальну спрямованість, є досить серйозним та самодостатнім. Це

змушує не лише логічно мислити, а й розуміти психологію людей. З кожним роком з'являються тисячі нових детективів, що мають самотні риси.

РОЗДІЛ 2. РІЗНОМАНІТНІСТЬ ЖАНРОВИХ МОДИФІКАЦІЙ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ДЕТЕКТИВУ

2.1 Початок та становлення детективу в українській літературі

Явище детективу в українській літературі з'явилося не так давно. Жанр починає існувати на початку ХХ століття, що зумовлюється рядом суспільних та культурно-історичних причин. Він доволі важко пробивав собі дорогу на полиці книгарень, бо кримінальна історія та злочинність ніяк не могли бути в ідеології колишнього соцреалізму. Тому це залишило відбиток на особливостях українського детективного жанру. Друга половина ХХ ст. дає жанру різноманітні оцінки від зневаги та осуду до зацікавленості, захвату.

Порівняно із великим досвідом зарубіжних вчених щодо досліджень детективного жанру, українські літературознавці тільки починають свій шлях у ньому. У 90-х роках минулого століття виникають перші теоретичні роботи, які присвячені вивченню жанрових рис та різновидів детективу, науковці та літературознавці: О. Іванов «Детектив: занепад чи розквіт» [32]; М. Новікова, О. Барабан «Символіка детективу» [37]; Г. Костюк «Про «Поклади золота» [30]; Кіра Шахова «Дивні манери над популярного жанру» [45], а також Л. Кицак, О. Козачек, С. Філоненко, Т. Гуляк, Л. Старовойт, А. Швець. Вони намагаються представити своєрідність українського детективу на тлі світових здобутків.

Умовно можемо розділити етапи розвитку детективного жанру в Україні на такі три групи: міжвоєнний або класичний період (1920 – 1940 рр.); післявоєнний або шпигунський (1945 – 1990 рр.) та незалежний або модерно-історичний (1990 – донині).

У становленні українського детективного жанру значну роль відіграли повісті В. Винниченка «На той бік» (1919-1923) і Д. Бузька «Лісовий звір» (1924), в основу яких покладено мотив небезпечної подорожі у табір ворога для здійснення терористичної акції. Головними героями твору Винниченка є Ольга Чорнявська та доктора Верховдуб, які грають роль звичайних сільських вчителів, насправді прихильники більшовицького режиму, що начебто везуть «цінні»

повідомлення до штабу Червоної армії, проте вони збираються вбити командарма, однак задум не здійснився. Г. Костюк засвідчує: «саме Винниченко впровадив у нашу літературу два нових, до того не практикованих у нас, жанри: науково-утопійний («Сонячна машина», «Вічний імператор», «Прокажельня») та соціально-детективний («На той бік», «Нова заповідь», «Поклади золота»))» [31, с. 25]. Детективний роман «Поклади золота» (1926-1927) насичений гострою фабулою, незвичайними конфліктними ситуаціями, таємничими шахрайськими аферами героїв. Однак ці риси не були на меті автора, вони слугували засобом для викриття соціальної, філософської та моральної проблематики. Тому детективна лінія відійшла на другий план, обрамлюючи весь текст. Беручи до уваги даний аспект, «Поклади золота» належали до першого етапу розвитку детективного жанру в українській пореволюційній літературі.

Повість «Лісовий звір» Дмитра Бузька також вважається першим детективним твором української літератури. Герой повісті є агент ЧК, тобто представник протилежної політсили, відданий революційній ідеї. У творі описані реальні події осені 1921 – зими 1922 років. Можемо говорити про автобіографічність твору, бо сам письменник брав участь в операції по захопленню керівника одеського повстанського руху С. Заболотного, загін якого був надзвичайно жорстким до населення. Бузько жодного разу не називає справжнього імені героя, навіть у фіналі свого, автобіографічного по суті, авантюрного детективного твору не підіймає завісу таємничості. Чекіст – особистість неоднозначна, в його характері поєднуються хвороблива збудженість з виявами «революційної ненависті», епатажем. Йому вдається заманити у пастку «лісового звіра», сприяти ліквідації загону Заболотного [4]. Повість Д. Бузька не є строго детективом, в ній є деякі елементи цього жанру: авантюрно-детективна сюжетна лінія, натуралістичні сцени тощо.

Ще один детективний письменник Гео Шкурупій, який вперше створив «чисту» детективну новелу в українській літературі – «Провокатор» (1927). Сюжет, якої повністю використовував класичний канон цього жанру. У поштово-телеграфній конторі на робочому місці вбито телеграфіста. У

приміщенні знаходиться ще четверо людей, один з них – убивця. Люди відрізані від світу: надворі страшна гроза, виє вітер, вирують смерчі. Роль слідчого бере на себе співробітник контори Павлюк. Він читав детективні романи і, згадуючи методи Шерлока Холмса, вираховує злочинця за допомогою дедукції і доходить логічного висновку – причиною вбивства була телеграма, яку тримав у руці мертвий телеграфіст. Павлюк викриває провокатора Красницького, який втік з-під арешту й під вигаданим прізвиськом працював рахівником у цьому поштовому відділенні [46].

У той же час з'являється «новела кримінальна» – таке означення дав Юрій Смолич своєму твору «Мова мовчання» (1927), хоча на думку Ярини Цимбал, «Це радше психологічний міні-детектив» [44, с. 8]. Новела написана від імені слідчого, перед яким сидить вбивця. Слідчий використовує свій метод роботи: мовчання, не квапливо розповідаючи читачу про нього. І тут з'ясовується, що вбивцею є жінка, а жертвою – незнайомий їй чоловік. Гіпнотизуючи підозрювану мовчанням, він зрештою добивається зізнання. За професією вона акушерка, що приголомшує слідчого. Адже по ходу розповіді ми дізнаємось, що вона робить аборти, заборонені законом, злочин!, але як жінка, яка повинна дарувати нове життя іншій людині в власній утробі, вбиває їх. «Вона вбивця і жінка до того ж. А вбивці й жінки вміють добре приховувати свої таємниці» [39]. Звісно, від прозорливого детектива і тонкого психолога подітися нікуди. Вся новела просякнута його міркуваннями, спостережливістю, пильністю за емоціями людини, іноді навіть здивування й розгубленості. Формально у новелі дотримано головного правила детективу: є загадковий випадок — незрозуміле вбивство, який протягом твору розплутується. Також у письменника представлені такі жанрові різновиди детективу як шпигунський (повість «Півтори людини», 1927) і фантастичний («Господарство доктора Гальванеску», 1928).

Автором оповідань, близьких до традиційного «класичного» детективу, був Юрій Шовкопляс. Цикл оповідань «Проникливість лікаря Піддубного» складається з десяти оповідань («Пробудження вночі», «Норовистий кінь», «Житлокооп №...», «Фіалковий колір», «Пожежа», «Стриб з поїзда», «Постріл на

сходах», «Порт Пірей», «Фантастика під тропіками», «Одинадцятий поверх»). Лікаря Піддубного називають «українським Шерлоком Холмсом». Михайло Григорович Піддубний працює у туберкульозному санаторії під Харковом, а у вільний час розплутує загадкові кримінальні історії. Згідно із законами жанру, у нього є свій Ватсон – недолугий і наївний старший міліціонер Пересада.

У Піддубного є свої, трохи чудернацькі, риси зовнішності і характеру – рідкі біляві вуса, тугеньке черевце (яке «давно вже почало виявляти настирливу й дуже неприємну тенденцію: чимраз більше, чимраз помітніше висувалося вперед, псуючи йому колись струнку й сильну по статі» [47]), добродушна постать, спокійна вдача. При цьому товстун швидко бігає, спритно вибиває зброю з рук злочинця. Дедуктивні здібності допомагають йому розкривати таємниці кримінальних справ там, де тупуваті міліціонери були безсилі. Довкола лікаря трапляються різноманітні злочинні справи: шантаж, крадіжки, самогубство, спритно спланований нещасний випадок. Сюжети оповідань – переважно побутові; маніяки, гвалтівники, крупні аферисти – розкрадачі соцвласності в той час у радянському детективі не фігурували.

Збірка оповідань Шовкопляса «Проникливість лікаря Піддубного» вийшла у 1930 році; це була остання спроба утвердити в жанровій системі української літератури детектив. Вона викликала зливу негативних відгуків пролетарської критики. Для них було неприйнятним те, що інтелігент-лікар виявився мудрішим і спритнішим за професіоналів-міліціонерів у розкритті заплутаних кримінальних справ.

Спроба ж протиставити добродушного товстуна офіційним захисникам правопорядку, на думку рецензентів, суперечила ідеологічним потребам читача. Щоправда, Шовкопляс намагався хоч якось узгодити детективний сюжет з ідеологічними вимогами: злочинці у нього або запеклі вороги влади, або явні «переродженці»: бандит, що втік з-під арешту («Норовистий кінь»), небіж колишнього домовласника, що ненавидів жильців комуністів і мріяв про повернення будинку («Житлокооп №...»), сестра розстріляного організатора

постання «на користь Врангеля» («Фіалковий колір»). Та й це не влаштовувало критиків, то ж Юрій Шовкопляс більше детективної прози не писав.

З 40-х по 60-ті роки ХХ століття виходять небагато творів детективного жанру авторів як-от: М. Далекого «Не відкриваючи обличчя», Ю. Дольд-Михайлика «І один у полі воїн», П. Загребельного «Європа 45», В. Земляка «Підполковник Шиманський», М. Трублаїні «Шхуна Колумб», І. Багрянний «Сад Гетсиманський»,

Детективна проза з гострими сюжетами і актуальною соціальною проблематикою з'являється, після довгої перерви, у 60–70-х роках: романи В. Кашина (цикл «Справедливість – моє ремесло»), повісті й оповідання Р. Самбука («Автограф для слідчого», «Колекція професора Стаха», «Вибух»), І. Кирія («Сліди під вікнами»), В. Кохана («Незвичайний злочин») та ін. Ці твори належать до кримінального (міліцейського) різновиду детективу.

Лише з 90-х років українська література освоює поступово різновиди детективного жанру: «крутий» детектив (Олександр Вільчинський, Андрій Кокотюха), «готичний» (Андрій Кокотюха), ретро-детектив (Валерій і Наталя Лапікур, Василь Кожелянко, Сергій Федака), жіночий (Ірина Потапіна, Ксенія Ковальська), інтелектуальний жіночий (Євгенія Кононенко) та інші.

Таким чином, ми можемо констатувати, що детективний жанр не мав можливості вільно розвиватися в умовах панування соцреалізму та сприймався по-різному як літературознавцями, так і реципієнтами. Тепер він займає чільне місце в жанровій системі масової літератури та безперечно наділений своєрідністю, нестандартністю, різноманітністю, що надає попит для аудиторії.

2.2 Жанрові модифікації детективу в творах українських письменників

Сучасний український детектив – це жанр літератури, який набув значного розвитку та популярності останні десятиліття. Він відрізняється від класичного детективу своїми особливостями, що відображають сучасні спрямування української літературної та культурної сфери. Деякі з основних рис сучасного українського детективу наступні:

- 1) Реалізм та контекстуалізація: сучасний український детектив часто ставить себе в реальний суспільний та культурний контекст. Він відображає сьогоденні проблеми, теми та події, що стосуються українського суспільства. Це можуть бути корупція, політичні інтриги, соціальні нерівності, воєнний конфлікт на сході та інші актуальні теми. Автори намагаються показати реалії сучасності та прокоментувати їх через призму детективного сюжету.
- 2) Комплексність персонажів: сучасні детективи звертають більшу увагу на розгляд психології та внутрішнього світу персонажів. Це дозволяє читачеві краще зрозуміти мотивації героїв, їхні внутрішні конфлікти та розвиток протягом сюжету. Персонажі стають більш багатограними, з недоліками та суперечностями, що надає їм реалістичності та глибини.
- 3) Місцевий колорит та культурна ідентичність: українські детективи активно використовують місцевий колорит та культурну спадщину, що відображається як у описі місцевих ландшафтів, так і у використанні національних традицій, звичаїв, мови та образотворчих засобів. Автори ретельно досліджують та впроваджують у свої твори українську культуру, історію та менталітет, що створює особливу атмосферу та сприяє формуванню культурної ідентичності.
- 4) Технологічний прогрес і сучасні технології: у сучасному українському детективі велику роль відіграють технологічні засоби та інновації. Автори активно використовують сучасні засоби комунікації, соціальні мережі, кіберпростір та інші технології як складову частину сюжету. Це відкриває

нові можливості для розкриття злочинів, розв'язання загадок та підвищує динаміку сюжету.

- 5) Соціальна критика: українські детективи не лише розповідають цікаві історії, але й часто мають підтекст соціальної критики. Вони ставлять питання про правосуддя, моральність, людську гідність, системну доброчесність та інші проблеми, що існують у суспільстві. Це допомагає спонукати читачів поринути в роздуми над такими проблемами суспільства.
- б) Незвичайна сюжетна лінія: сучасний український детектив характеризується складною і заплутаною сюжетною лінією. Він часто включає в себе неочікувані повороти, збіги обставин та розгадування загадок. Це створює напруження та інтригу, тримає читача увесь час в напрузі та зацікавленості.

Це лише деякі з основних рис сучасного українського детективу. Жанр постійно розвивається та змінюється, пристосовуючись до сучасних реалій та літературних тенденцій. Детективи українських письменників не лише надають читачам захоплюючий сюжет, але й відображають нинішнє українське суспільство, спонукаючи до роздумів та обговорень актуальних проблем.

В українській сучасній літературі переважають детективні романи, які поєднують у собі соціально-побутові, науково-фантастичні елементи. За тематикою, стильовими ознаками, способом побудови художнього світу можна визначити такі жанрові модифікації детективу: соціальний, політичний, історичний, воєнний, фантастичний, психологічний, містичний, гумористичний та багато інших.

Великий пласт займає історичний детектив серед українських письменників. Ця жанрова модифікація поєднує в собі елементи детективного жанру з історичною тематикою. Автори змальовують свої сюжети у минулому, використовуючи історичні події, персонажі чи атмосферу. Реципієнтам надається можливість не лише насолодитися заплутаним сюжетом, але й

дізнатися більше про певну історичну епоху чи особистість. Наголосимо, що сучасний український ретро-детектив «ставить у центр оповіді не важливу історичну подію, а мікросередовище маленької людини, що живе, однак, у часи кардинальних історичних змін та трансформацій» [6, с. 16].

Софія Філоненко вважає Андрія Кокотюху Лицарем сучасного українського детективу. Вона засвідчує, що «...жоден інший автор чи критик не доклав стількох зусиль для утвердження цього жанру в масовому письменстві 1990–2000-х років. Він самотужки прагне заповнити цілу нішу популярної белетристики: 1) продукує один за одним захопливі, читабельні тексти; 2) систематично рецензує всі, хоча й нечисленні, вітчизняні книжкові новинки, які вкладаються в рамці гостросюжетної літератури; 3) уперто обороняє детектив, а разом з ним і все масове письменство, від несправедливих закидів «високочолих» і просто літературних снобів – та мало не від усього світу» [43, с. 230]. Він приваблює своїх читачів майстерно змальованим місцевим колоритом, побудовою цікавих та заплутаних сюжетів, що так і хочеться якнайшвидше розгадати, ретельно складає детективні повороти. Також описує простір, що є знайомим для читача життя та інтригує до останнього, відкидаючи всі непотрібне, що могло б заважати.

До переліку творів історичного жанру Андрія Кокотюхи можемо назвати такі як: серія ретророманів з 7 книг про пригоди Кліма Кошового, які відбуваються за період, описаний впродовж 1908 року до 1918 року («Адвокат з Личаківської», «Привид з Валової», «Автомобіль з Пекарської», «Різник з Городоцької», «Коханка з Площі Ринок», «Втікач з Бригідок», «Офіцер з Стрийського парку»); «Київські бомби», «Натурниця з Латинського кварталу». У першій книзі, «Адвокат з Личаківської», автор описує втечу тридцятилітнього Кліма із рідного Києва до Австро-Угорської імперії, через політичні переслідування. Персонаж опиняється в цілком нових для себе умовах, у чужій країні з іншими правилами й законами. Його новим місцем життя стає Львів, де молодий правник намагається почати життя із самого початку, але все одразу ж іде шкереберть, адже Кошового майже одразу заарештовують, прямисінько біля тіла адвоката

Євгена Сойки [22, с. 51]. Впродовж усіх семи книжок серії автор весь час випробовує свого персонажа, дозволяє йому закохуватися, переживати особисті драми, долучатися до визвольних змагань за українську державність, знаходити божевільних різників, викривати шпигунів та боротися проти системи, на власній шкурі пізнати важкості війни й боротьби за свої ідеали.

У багатьох інтерв'ю та публікаціях автор наголошує про необхідність збагачення масової літератури. На цей момент Кокотюха приєднується до розбудови у сучасній українській прозі жанрів детективу, авантюрного, пригодницького роману, містичного трилеру, експериментує з класичними формулами нуару та готики (наприклад, детективи «Темна вода», «Легенда про Безголового», «Аномальна зона»).

До речі, майже всі романи та оповідання Андрія Кокотюхи розпочинаються епіграфом, який є лейтмотивом всього твору. Ось наприклад, у детективному роману «Осінні сезон смертей» епіграфом є вислів Мішеля де Монтеля: «Кохання – це різновид божевілля». Сам початок роману автор дає в детективному дусі: «Інколи місто нагадує величезного звіра, що дримає, а люди – кров'яні частинки, котрі сновигають артеріями та венами вулиць і цілий день дають звірові живлющу енергію, вона згасає під вечір і надає гігантові бажаний спокій до ранку... І так з року в рік, із століття у століття» [24]. Роман розпочинається з достатньою напругою. У студмістечку вбивця почав сезон полювання на молодих жінок, усі жертви були оглушені, потім задушені, причини вбивства досить довго залишаються не з'ясованими; не зрозуміло, хто вбивця – психічно хвора людина, чи холоднокровний злочинець, який переслідує тільки йому зрозумілу мету.

Паралельно з розслідуванням подій автор знайомить нас з «Загальним зошитом вбивці», інакше кажучи, щоденником, куди вбивця записує всі події і думки, пов'язані з «осіннім сезоном смертей». Знайомлячись з «Зошитом», з одного боку ми бачимо, що вбивця досить цинічно дивиться на людське життя: «У суспільстві, що захрясло в розпусті, якась там смерть однієї людини

лишається непоміченою. Скількох людей вбивають щодня у великому місті, не кажучи вже про країну, і тим більше – про всю земну кулю. А війни. Моя акція протесту – крапля в морі» [24]. А з іншого боку, більш детально познайомившись з вбивцею, з його внутрішнім станом завдяки його «Зошиту», ми робимо висновок, що дійсно сам вбивця в якійсь мірі – це жертва суспільства. В одній з останніх частин свого твору вбивця пише, що він вбивав лише негідних жінок, котрі забули свою природну сутність, «я карав тих, хто порушив найсвятіші в світі закони моралі, хто насміхався над самим поняттям Кохання». Так можемо охарактеризувати роман як соціально-психологічний детектив. Фінал роману «Осінній сезон смертей» далекий від класичного, оскільки український автор звільнив читача від монотонної розповіді, а замінивши її мотивом «приманки» та елементом «погоні» за злочинцем, що у деякій мірі послаблювало жанрові ознаки твору.

Винятковою особливістю Андрія Кокотюхи є дитячі детективні оповідання, що тільки допомагає автору закликати не тільки дорослу аудиторію. До його творів належать оповідання «Таємниця козацького скарбу», «Мисливці за привидами», «Полювання на золотий кубок» тощо.

Ще один письменник, який працює в сфері історичного та ретро-детективу є Богдан Коломійчук. Хоч деякі з творів автора можуть здатися нереалістичними, проте скоріше за все, вони пориваються показати, що львівському сищику Адаму Вістовичу по зубам не тільки карні справи місцевого штибу, а й детективні поєдинки з найкращими шпигунами імперії [26], підступними голововерізами, котрі мають вкрай цікаві вподобання інтимного характеру, та навіть із вампірами й привидами, що заблукали в межичасі [25]. Варто вказати, що Львів став найбільш детективним містом, адже саме там відбуваються події цілої добірки гостросюжетних ретро-історій. Наприклад, «Таємниця Єви», «Готель «Велика Пруссія»», «Експрес до Галіції».

«Пастка для різника» є твором сучасного українського детективного письменника Юрія Даценка. Цей роман належить до жанрової модифікації

історичного детективу. Головним героєм є молодий лікар-хірург Яків Ровнер, який береться за власне введення розслідування серії жорстоких вбивств жінок легкої поведінки. Він намагається знайти та розкрити мотиви таємничого незнайомця, прозваного у народі Джеком Різником [14]. Автор пропонує нелінійний сюжет з численними поворотами, підозрюваними та переплетенням інтриги. Роман містить напружену атмосферу, використання поліцейського жаргону й технічних термінів, що сприяє реалістичності оповіді. Загалом «Пастка для різника» представляє сучасний український детективний роман зі складним сюжетом, фокусуючись на розслідуванні злочинів та створюючи напружену атмосферу. Також твори Ю. Даценка «Книга в камені», «І стало світло», «Життя вічне» належать до жанру ретро-детективу.

Серед інших письменників історичного детективу або ретро-детективу зверталися Василь Котелянка («Срібний павук»), Ірина Калинець («Вбивство 1000-літньої давності»), Олександра Кравченко («Озеро страху»), Сергій Федака («Валет Валентина Другета»); Валерій і Наталя Лапікури (серія «Інспектор і кава»), Юрій Винничук («Алмази з Танжера», «Агент Лилик», «Вілла Деккера»); Олекса Доніч («Залізне павутиння», «Еліксир багряного кольору»); Дмитро Безверхній («Порцеляновий погляд», «Срібне люстерко»); Владислав Івченко («Найкращий сищик імперії на службі приватного капіталу»), Олександр Гаврош («Капітан Алоїз»).

Таким чином, українські письменники намагаються не відставати від своїх зарубіжних колег та видавати якісні ретро-детективи, які допомагають читачам відпочивати від повсякденного життя, поринаючи в різні історичні історії.

Ще одним поширеним різновидом є психологічний детектив. Ця жанрова модифікація акцентує увагу на психологічній глибині персонажів та розборі їхніх мотивацій. Автори досліджують психологію злочинців, розкривають внутрішні конфлікти та демонструють еволюцію мислення та почуттів героїв. Читачі мають змогу спостерігати за тим, як думки та емоції персонажів впливають на розвиток сюжету. Варті нашої уваги психологічні детективи

Володимира Лиса і його твори «Жінка біля стіни», «Камінь посеред саду», «І прибуде суддя»; Ірини Тетери й Олександра Онуфрієва «Гра: психологічний детектив»; Андрія Любки «Твій погляд, Чіо-Чіо-сан».

Українські письменники Анастасії Нікуліної та Олега Бакуліна пишуть роман «Все буде добре», що відноситься до жанрової модифікації психологічного трилера. У романі «Все буде добре» головні герої стикаються зі складною ситуацією, в результаті чого розгортаються небезпечні події. Роман пропонує глибокий аналіз психології персонажів, їх мотивації та внутрішній конфлікт. Він створює напружену атмосферу та спонукає читача до переживань і спекуляцій. Також велику увагу приділяється психологічному портрету та стану персонажів. Через детальне розкриття їхніх внутрішніх світів автори створюють заплутані сюжетні лінії та непередбачувані повороти. Автори використовують виразну мову, детальні описи емоцій та душевних станів головних героїв, що допомагають передати напруження та підсилити ефект невпевненості [8]. «Все буде добре» є захоплюючим твором сучасного українського детективного письменництва, який поєднує психологічний аналіз зі створенням напруженої атмосфери та непередбачуваними сюжетними поворотами.

Жанрова модифікація, яка починає набирати шанувальників – соціальний детектив. Він відображає суспільні проблеми та конфлікти через призму детективного сюжету. Письменники порушують соціальні та моральні питання, зосереджують увагу на проблемах корупції, несправедливості, гендерної нерівності та інших, які існують у суспільстві. Це допомагає не лише розважити читачів, але й спонукає їх задуматися над актуальними проблемами та прогресувати як суспільство. Наприклад, Олесь Ільченко з його твором «Місто з химерами», Кирило Половінко «Таксі», Віктор Янкевич «Тенета», «Копія», «Відплата», «Вбивство в бібліотеці на Ринку, 9».

Існує ще багато різних модифікацій, які застосовують наші письменники для читачів. Це різне поєднання детективної тематики з елементами трилеру,

містики, нуару, фантастичного, авантюрного чи шпигунського роману, бойовика, драми тощо. Для прикладу в манері класичного «крутого» детективу написані твори Олександра Вільчинського «Неврахована жертва», «Суто літературне вбивство», Андрія Кокотюхи «Живий звук». Детективні трилери представлені такими авторами як-от: «Повзе змія» Андрія Кокотюхи, «Чорна акула в червоній воді», «Монстр» Станіслава Стеценка; «Виконавець», «Амністія для хакера» Олексія Волкова.

Та багато інших творів – Валерій Шевчук «Закон зла»; Василь Шкляр «Ключ», «Елементал»; Леонід Кононович «Я, зомбі», «Мертва грамота», «Довга ніч над Сунжею»; Брати Прудченки «Увечері хочеться вбивати»; Іларіон Павлюк «Білий попіл», «Я бачу, вас цікавить п'ятьма»; Сергій Пономаренко «Чорне весілля»; Сергій Карюк «Кременецький звір»; Наталія Довгопол «Шпигунки з притулку «Артеміда»»; Марк Корда «Ліга Свободи. Шість діб у готелі «Нортон»»; Олександр Красовицький та Євгенія Кужавська «Справа одеських шпигунок», Юрій Сорока «Арахнофобія», «Крос у небуття» та інші.

Ці жанрові модифікації надають сучасному українському детективу широкий спектр можливостей для творчості, дозволяючи авторам експериментувати з різними ідеями, створювати нові сюжети та персонажів. Кожна з цих модифікацій має свої особливості та привертає увагу своєю унікальністю. Зазначені різновиди в українському детективі дають можливість читачам не тільки насолодитися захоплюючими сюжетами, але й поглибитися у світ різних тематик та ідеологій. Вони надають можливість розширити свій кругозір, пізнати історію, глибше розуміти людську психологію, а також зосередитися на важливих соціальних, релігійних та наукових питаннях.

Кожна з цих модифікацій має свої унікальні чарівність і привабливість. Вони розширюють можливості детективного жанру та дозволяють авторам дивувати свою аудиторію. Сучасний український детектив завдяки цим жанровим модифікаціям залишається цікавим та актуальним для читачів, спонукаючи їх думати, емоційно співпереживати та насолоджуватися літературою.

2.3 Своєрідність жіночого детективу

Починаючи з 90-х років ХХ століття, гендерний підхід до масової літератури актуалізувався в українському літературознавстві, очевидно, у зв'язку з бурхливим розвитком жанру жіночого детективу (Алли Серової, Ірен Роздобудько, Наталки Шевченко, Марини Меднікової, Євгенії Кононенко). У значному числі публікацій детективний жанр розглядався крізь призму категорії гендеру в українській критиці – Ганни Улюри, Анни Таранової [43]. Ірина Гаврикова співвіднесла два близькі жанри: жіночий роман і жіночий детектив, які визначені нею як «написані жінками», а не «написані для жінок». На думку Ірини Гаврикової, успіх жіночого субжанру «іронічний детектив» пояснюється інтересом до побутових подробиць, ігровою стихією, комічністю й посиленням ролі любовної лінії, другорядної в класичних зразках жанру [49].

У статті «Детектив очима жінки» (2007) Анна Таранова дослідила успіх жіночого детективу – феномену пострадянського простору в контексті розвитку цього жанру в світовій літературі, становлення образу жінки детектива, що являє собою «новий тип успішності, якого раніше не існувало в суспільній думці» [42, с. 232]. Анна Таранова описала дві стратегії розвитку сучасного жіночого детективу: «детективно-жіночий», «іронічний» і серйозний, наближений до англійських зразків із активною позицією жінки. У відповідності до цього диференціюється й публіка, яка жадає чи то підтвердження традиційних патріархальних гендерних стереотипів у першому випадку, чи то «нових матриць жіночої поведінки в суспільстві» – у другому. Дослідниця звернула увагу на досі нечисленні сучасні українські твори детективного жанру (Наталки Очкур, Марини Меднікової, Євгенії Кононенко, Дани Дідковської, Наталії Коробко та ін.), позиціонувала їх у загальному контексті популярної белетристики. Таким чином, гендерна парадигма аналізу детективного жанру міцно закріпилася в сучасному літературознавстві і дала перші результати. Гендер включається у вивчення різних рівнів жанротворення в популярній белетристиці: авторства, видавничих стратегій, рецепції, образної системи тощо. Цей аспект дозволяє актуалізувати питання про літературний канон, про внутрішню ієрархію жанрів

масової літератури, про співвідношення «жіночого» й «феміністичного» в художніх творах, про зв'язок жанрових інновацій зі змінами гендерного дискурсу сучасної культури [42].

Т. Гуляк поділяє жіночий детектив, за його стильовими ознаками, умовно на науково-фантастичний, іронічний, інтелектуальний, соціально-психологічний, містичний та поліфонічний та чітко наводить приклади до кожного виду [10, с.155]. Так до науково-фантастичного віднесено детектив Алли Серової «Правила гри», «Інший вид», «Теорія помсти», іронічний детектив – Наталки Шевченко «Учора і завжди». Іронічний детектив зосереджений на створенні смішних та кумедних ситуацій у контексті детективного жанру. Автори поєднують напружену атмосферу зі влучним гумором, що надає оповіді легкості та розважальності. Такий детектив стає своєрідним засобом релаксації та дарує позитивні емоції для читача.

Романи «Імітація», «Зрада», «Ностальгія» Є. Кононенко, «Крутая плюс, або Терористка-2» М. Меднікової – інтелектуальний жіночий детектив. До соціально-психологічного детективу можна віднести романи Дани Дідковської «Обіцяю не вбивати», «Перша сторінка драми», «Гатова доня», а от твори Наталії Тисовської «Три таємниці Великого озера», «Останній шаман» притаманні містичні та фольклорні елементи.

Заслуговує нашої уваги творчість української письменниці Ірен Роздобудько. Її творчий доробок вирізняється надзвичайним різноманіттям, у якому можна виділити такі жанри: авантюрний детектив, психологічний та детективний трилери, психологічна драма, роман-алюзія, сентиментальний та автобіографічний роман, тревелог та багато інших, в яких письменниця показала витoki життя в минулому та теперішньому, намагання зрозуміти час та людину, жінку та чоловіка, їхні стосунки, роздуми над загальнолюдськими та загальнонаціональними питаннями. Початок свого шляху Ірен Роздобудько починає разом з жанром детективу. Вона авторка гостросюжетних романів, які належать до таких різновидів детективу: детектив з психологічними елементами

«Перейти темряву», психологічний трилер «Пастка для жар-птиці» (інша назва «Мерці»), детективний трилер «Ескорт у смерть», авантюрний жіночий роман (за визначенням самої І. Роздобудько) «Останній діамант міледі», хоча критики говорять про нього як авантюрний роман. Твори Ірен Роздобудько характерні перш за все своїм психологізмом та філософським змістом. Ці риси використовуються навіть у детективних творах.

Дослідниця Л. Старовойт пише, що «детективна проза Ірен Роздобудько досить умовна щодо жанрового поділу. Її детективи увібрали в себе елементи авантюрного, любовно-пригодницького, філософського, психологічного, соціального роману. Вона досліджує психоінтимний світ жінки. Її твори мають потужний інтелектуальний пласт, сприймаються як спроба дати багаторівневий твір для реципієнта» [41, с. 15].

Історичний детектив не оминув й жіночу прозу українських письменниць. Наприклад, ретро-детектив «Подвійна гра в чотири руки» І. Роздобудько подарувала читачам ще і жіночого персонажа. Муся Гурчик невгамовна генеральська дочка. Молода дівчина із завзятістю поринає в справу про викрадення креслень моделі військового корабля. Пошуки приводять Мусю на розкішний пароплав «Цариця Дніпра», де починають коїтися дивні речі... Події детективу розгортаються влітку 1911 року [38].

Ще одним історичним детективом є твір Наталки Сняданко «Перше слідство імператриці». Він поєднує елементи кримінального розслідування легендарної австрійської імператриці Сіссі, що розгадала не тільки замах на власного чоловіка, а й цілий ряд інших загадок переплетених з історичними подіями та персонажами минулого. Основна увага приділяється реконструкції історичних подій та опису життя імператорської родини в період подій ХІХ століття. Авторка вдало поєднує факти та художню вигадку, створюючи барвисту картину імперського двору та гостроцікаві сюжетні повороти. Крім того, в романі присутні елементи історичного розповіді та розгортаються соціальні проблеми того часу, які стають важливими частинами сюжету [40].

Мовлення та стиль у «Першому слідстві імператриці» відповідають історичному контексту. Н. Сняданко використовує відповідну лексику та описові елементи, що допомагають відтворити атмосферу тогочасного життя та поваги до історичних деталей. Завдяки цьому, читач може зануритися в епоху і відчутти автентичність сюжету.

Ретро-детектив Надії Гуменюк «Корона на одну ніч» більш мірою схожий твір про любов як складне почуття, що охоплює кохання, взаєморозуміння, підтримку, внутрішній спокій. Кожен із персонажів твору плекає надію на краще та віру в добро: капітан субмарини «Барс», бувалий офіцер Данило Неродов – у щасливе повернення додому, його дружина Лінда – про спокійне подружнє життя, донька Софія Неродова – про корону найкрасивішої дівчини Польщі, шляхтич Роман Савицький – про кохання примхливої красуні Зосі [12]. Безумовно роман має низку жанрових ознак історичного роману:

1. Детективний сюжет скоєння та розслідування злочину.
2. Західноукраїнський (волинський) хронотоп вписується авторкою у простір передвоєнної Польщі, Першої світової війни, більшовицької росії – досить складні часи, де панує хаос, страх, невпевненість, неспокій.
3. Колишній поліцейський Ян Ковальський, якого Роман Савицький наймає для приватного розслідування смерті коханої, про що не написала жодна газета і замовчує поліція: «Це все, що залишилося Романові Савицькому зробити в житті» [12, с. 35].
4. Романтичний дискурс, пов'язаний із подружнім життям Неродових, зокрема любовними інтригами дружини Данила Неродова – Лінди Неродової.
5. Розважальну функцію масового письма тут обмежують гостра проблематика, антигуманна сутність війни, потворні маркери доби.
6. Ускладнена наративна структура, коли горизонт очікування читача постійно відсувається, бо детективна інтрига триває до фіналу роману, а прийом замовчування забезпечує тривання таємниці.

Отже, ретро-детектив «Корона на одну ніч» Надії Гуменюк поєднує у собі елементи авантюрно-пригодницького роману та виразно любовну лінію, що можна зазначити демонструє специфіку жіночого письменництва в сучасній українській детективній літературі.

Жіноча детективна проза дедалі більше займає чільне місце українського детективу та привертає увагу до читачів – жіночим поглядом у розслідуванні злочину. Для прикладу, твори Ірини Потаніної «Бунт моїх колишніх», «Школа шантажу», «Історія однієї істерії», «Білявки мого чоловіка», Ксенії Ковальської «Сепуку по-київськи», «Отрута від Меркурія», Ірини Лобусової «Тінь «Райського саду», «Мис чорних сов», «Букет із Оперного театру», «Лугару», Ксенії Циганчук «Хто тебе вбив?», «Кривавими слідами», «Коли приходять темрява», «Право на вбивство».

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ, СПЕЦИФІКИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖАНРОВИХ МОДИФІКАЦІЙ

3.1 Аналіз впливу жанрових модифікацій

Аналіз жанрових модифікацій у творах сучасних українських письменників дає змогу поглибитися в особливості детективного жанру та визначити його різноманітність. Також це дозволяє виявити і проаналізувати тенденції розвитку українського детективу, виявити особливості стилю та тематики, а також розкрити нові можливості та інновації, що вносяться авторами в цей жанр.

Один з основних напрямків, який можна спостерігати в творах, – це поєднання детективного сюжету з іншими жанрами. Наприклад, багато письменників вдаються до історичного детективу, в якому поєднуються детективні сюжети з історичними фактами та подіями. Це дозволяє авторам не тільки розкривати заплутані та загадкові сюжети, але й привертати увагу до вивчення історії та культурної спадщини України чи іншої країни. Такі твори не тільки розважають читачів, але й надають можливість поглибити свої знання про минуле країни.

Психологічний детектив є ще одним важливим напрямком у творчості українських письменників. У таких творах автори звертають особливу увагу на психологічний портрет героїв, розкривають їхні мотивації та внутрішні конфлікти. Читачам пропонується спостерігати за тим, як думки та почуття персонажів впливають на розвиток сюжету та розкриття злочину. Також можна говорити про соціальний детектив, що активно розвивається. Автори ставлять перед собою завдання відобразити проблеми соціуму через призму детективного сюжету. Такий підхід дозволяє не лише повеселити аудиторію, але й спонукати до роздумів над головними питаннями суспільства. У фантастичних детективах наявні елементи детективної оповіді з фантастичними чи містичними видумкою, що дає можливість читачу розвивати власну уяву, поринаючи неначе в інший вимір.

Детективний жанр стає все більш різноманітним та захоплюючим рік у рік. Він додає до себе різноманітні елементи, що збагачують його ідеями та смислами: з історією, психологією, містикою тощо. Це дозволяє авторам експериментувати та надавати нові інтерпретації класичному детективу, стимулюючи до розвитку української масової белетристики.

Слід зауважити, що жанрові модифікації впливають на побудову сюжету, характер персонажів, використання лексики та стилю написання. Кожна модифікація має свої особливості, що визначають сюжетні лінії та події в творах. Наприклад, ретро-детектив використовує історичні факти та події для створення заплутаних сюжетів та дотримання атмосфери, психологічний детектив зосереджується на емоційному стані та почуттях, а соціальний детектив викликає думки спротиву над системою. Жанрові модифікації надають творам багатогранність і дозволяють авторам експериментувати зі сюжетними поворотами та розвитком подій. У кожному творі представлений протагоніст з власними типовими звичками та поведінкою, наприклад, добродушний лікар Піддубний з м'якою вдачею та виразною зовнішністю. Також використання мовних засобів, тональності, риторичних прийомів та загального стилю письма позначається на творах: історичний детектив може вживати архаїчну мову та термінологію тогочасної дійсності, а у психологічному робить акцент на внутрішній монолог та опис стану героїв.

Дослідження впливу жанрових модифікацій детективу дозволяє краще зрозуміти та оцінити можливості письменників до розкриття свого творчого потенціалу, їхньої здатності поєднувати детективний сюжет з іншими жанрами, створивши унікальний твір.

Ефективність жанрових модифікацій, застосованих українськими письменниками, дає важливий відгук серед читацького кола. Цікаві сюжети надають творам несподіваних поворотів, загадкових ситуацій та напруження, що привертає увагу споживачів. Якщо жанрова модифікація додає нові елементи до сюжету та зберігає напруження до кінця твору, то можна говорити про

ефективність нового жанру. Другим важливим критерієм є правдивість та реалістичний головний герой зі своїми власними переживаннями та проблемами. Якщо жанрова модифікація допомагає розкрити глибину та складність персонажів, то це можна вважати ефективним використанням. Так само використання автором специфічної мови та стилю, що зможе виділити його серед інших.

Отже, важливо зберегти інтерес до сюжету, персонажів, манери написання у відповідних жанрових модифікація детективу. Письменники, які вміло можуть це поєднати, здатні створити глибокий та неповторний детективний твір.

3.2 Особливості українських жанрових модифікацій детективу

Побудова сюжету вимагає вміння автора створити цікавий, заплутаний та логічний сюжетний ланцюжок, що буде тримати увагу читача до останньої сторінки. Часто сюжет розпочинається з викриття таємниці або злочину, що потребує розкриття. Детективний герой або команда займаються розслідуванням, збирають докази, опитують підозрюваних. Сюжетні лінії можуть переплітатися, створюючи заплутану мережу інтриг та забезпечуючи постійне зростання напруження.

Українські письменники часто використовують місцевий колорит та відображають специфіку суспільства, культури та історії. Сюжет може бути побудований на основі реальних подій або історичних фактів, що додає реалізму та цікавості творам. Автори можуть робити додавати флешбеки у фабулу, паралельні сюжетні лінії або нелінійний хронологічний порядок, що робить читання більш захоплюючим та неочікуваним. На відміну від історичного роману, у ретро-детективах історія представлена як симулякр. Головною метою є не передача достовірної історичної правди, а занурення читача в окреслену епоху, досягнення ефекту «присутності». Ретро-детектив став жанром, у якому активне поширення концепту «ретро» дозволило вважати ретро-детективи

окремим самостійним жанром, відмінним за своїми структурними характеристиками від інших типів романів. Ретро-детектив має всього три обов'язкові ознаки: постмодерністська природа тексту, дія має відбуватися в минулому, один з його персонажів — «слідчий». Жанрова природа ретро-детективів забезпечує читачеві комфортне читання через симпатії до персонажа, занурення в події твору та зображену епоху. Цей ефект ілюструє тяжіння споживачів мистецтва до ескапізму.

Однак, успішна побудова сюжету в детективі залежить не тільки від інтриги та розвитку подій, але й від характеристик персонажів. Персонажі в українському детективі мають бути багатограними і правдоподібними, щоб читачі могли співпереживати їх вчинкам. Наприклад, головний слідчий може бути харизматичним, рішучим та розумним, а злочинець – хитрим, жорстоким маніпулятором. Специфіка персонажів може залежати від жанрової модифікації, яка використовується у творі. Важливим аспектом побудови персонажів є динаміка та розвиток героя протягом сюжету. Риси характеру дійових осіб можуть змінюватися під впливом подій та взаємодії з іншими персонажами. Наприклад, антагоніст може пройти через внутрішній конфлікт, змінити свої погляди або зробити непередбачуваний вибір. Цей розвиток додає глибини та інтересу до персонажів, а також дає читачеві самому судити їх вибір.

Українські детективи часто використовують історичні, культурні та соціальні контексти для побудови персонажів. Вони можуть відображати проблеми, характерні для сучасного суспільства, або представляти певний історичний проміжок. Наприклад, герої можуть бути учасниками політичних інтриг, таємниць, секретів або бути противником якогось соціального чи культурного аспекту, що формує у читачів певну ставлення. Загалом, побудова сюжету та персонажів взаємопов'язані і вимагають від автора майстерності у створенні незабутнього літературного твору, який залишить слід в серцях читачів.

Характерні риси стилю та мовлення у різних модифікаціях детективу є важливими елементами, які визначають особливості жанру та сприяють створенню відповідної атмосфери в творі. Різноманітність стилістичних прийомів та особливостей мовлення допомагають письменникам виразно передавати сюжет, розкривати персонажів та підсилювати загадковість та напруження. Митці використовують точні та живописні описи, що допомагають створити чітке візуальне уявлення про події, місця та персонажів. Ретельно підібрані метафори, порівняння та аналогії, які додають кольору та глибини тексту, роблять його більш виразним і емоційним. У детективному жанрі важливо підтримувати постійну інтригу та зацікавленість читача, тому автори використовують короткі речення, діалоги, ритмічність та розмаїття структурних засобів. Такий стиль сприяє швидкому розвитку сюжету, створює відчуття напруження та квапливості. Крім того, наявність елементів гумору чи іронії у творі, що додає легкість, жартівливість, зменшують напруження прочитаного.

Також у різних модифікаціях українського детективу можна спостерігати варіації стилю та мовлення. Наприклад, в класичних детективних творах можна зустріти більш формальний та стриманий стиль, який відображає серйозність та ретельність розслідування. Застосування багат шарових діалогів та детальних описів допомагає передати деталі розслідування та логіку мислення детектива. Сучасні українські детективи можуть мати більш вільний та розмовний стиль мовлення. Вони можуть включати повсякденну мову, вульгаризми або жаргонні вирази, які додають автентичності та життєвості персонажам та подіям. Такий стиль наближає текст до читача і створює враження простоти та натуральності.

Детективний жанр українських авторів не має жорстких рамок щодо стилю та мовлення. Кожен письменник може розвивати свою унікальну манеру письма, яка відповідає його творчому баченню та задуму. Головне його завдання – створити роман, що відтворює суть детективного жанру: повинен передати загадковість, інтригу та пошук істини. Ця відмінність вирізняється від зарубіжних колег тим, що підкреслює індивідуальність та креативність українських прозаїків. Характерні риси стилю та мовлення у різних

модифікаціях українського детективу включають конкретність, образність, напруженість, динамічність, гумор або іронію. Ці елементи допомагають створити особливу атмосферу, розкрити сюжет та персонажів, підсилити інтригу та емоційний стан. Український детектив може варіюватись за стилем та мовленням, виражаючи індивідуальність письменника та відповідаючи вимогам сучасного читача.

Отже, український детектив є різноманітним та цікавим жанром, який пропонує читачеві різні підходи до розкриття та вирішення загадок. Це жанр, який поєднує суспільну реальність зі злочинністю, історією або політикою, розкриваючи унікальні аспекти українського життя та культури. Він привертає увагу читача своєю захоплюючою сюжетною лінією, заплутаними загадками, цікавими персонажами та атмосферою, яка переносить нас у світ розслідувань і таємниць.

Модифікації українського детективу дозволяють задовольнити різні смаки та інтереси читачів. Вони розширюють межі жанру і дозволяють авторам висловлювати свої ідеї та бачення. Незалежно від модифікації, український детектив залишається цікавим засобом пізнання суспільства та його проблем, а також можливістю насолодитись захоплюючою та інтригуючою історією.

ВИСНОВОК

Детективна література дає багатий матеріал для дослідження. У контексті світової літератури цей жанр виборює своє місце серед інших і користується великим попитом у читацького загалу. В українському суспільстві детективний жанр тільки починає власний шлях. Він відрізняється своєю несхожістю, унікальністю та націлений на пошук власного «Я».

У нашій роботі були розглянуті поняття жанру, жанрових модифікацій та детективу, його історії та процвітання у світовому та українському рівнях. Ми з'ясували риси українського детективу, жанрові різновиди сучасних авторів, що поєднують у творі психологічний, політичний, соціальний, історичний, містичний, фантастичний, інтелектуальний жанри. Також особливої уваги ми приділили жіночій детективній прозі та її особливостях.

Детективна література покликана задовольняти інтелектуальні, розважальні, емоційні потреби читача, пропонуючи співпрацю останнього з автором, постійний діалог між ними і творче поєднання через художній твір. Детектив покликаний задовольняти потребу читачів, бо належить до масової белетристики. Читацькі вподобання детективного жанру пояснюються наявністю загадки, таємниці у творі, обов'язкової щасливої розв'язки, цікавими сюжетними поворотами та логічною вмотивованістю дій нишпорки, що втримує увагу читача, переносить його в ідеальний світ, який існує за законами добра і зла, передбачає обов'язкове покарання злочину та нагороду героїв.

Особливості жанрових модифікацій українського детективу сприяють розширенню літературних можливостей та збагаченню жанру. Вони дозволяють авторам виразити свою творчу індивідуальність і створюють унікальні твори, які привертають увагу читачів. Вивчення рис жанрових модифікацій сприятиме глибшому розумінню сучасного українського детективу та його впливу на літературу. Це дозволить краще розуміти та оцінювати сучасні українські детективні твори, а також забезпечить підґрунтя для подальших досліджень у цій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернадська Н. Сучасний роман як жанр масової. Філологічні семінари. 2011. Вип. 14. С. 52–58.
2. Бовсунівська Т. В. Жанрові модифікації сучасного роману. – Харків.: Вид-во «Діса плюс», 2015. – 368 с.
3. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів. Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману: підручник. Київ: Видавничо–поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
4. Бузько Д. Лісовий звір / Д. Бузько. — Харків: Держ. вид-во України, 1924. — 159 с. – (Бібліотека українських письменників).
5. Брайко О. Екзистенційні проблеми крізь призму детективного жанру (романи Євгенії Кононенко) / Олександр Брайко // Слово і Час. – 2003. – № 2. – С. 48–57.
6. Бригадир Я. Український ретродетектив початку ХХІ століття: генеза і жанрові особливості: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 20 с.
7. Винниченко В. Вибрані твори / Упоряд. текстів, передм. та прим. О.М. Савченко. – Харків: Веста; Вид-во "Ранок", 2005. – 352 с.
8. Все буде добре: роман / Анастасія Нікуліна, Олег Бакулін. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. – 317 с.
9. Галич, О. Теорія літератури: Підручн. [Текст] / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв; [за наук. ред. О. Галича]. – К.: Либідь, 2001. – 488 с.
10. Гуляк Т. Жанрова своєрідність українського жіночого детективу Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2018. Вип. 37. Том 1. С. 153–158.
11. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі ХХ століття. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Сер.: Філологічні науки.

- Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2013. № 28. С. 35–39.
12. Гуменюк Н. Корона на одну ніч: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. – 320 с.
13. Даниленко І. І. Жанрова модифікація канону молитви в ліриці XVII–XX століть. Автореф. док. – К., 2009. – 41 с.
14. Даценко Ю. Пастка для різника / Юрій Даценко., 2019. – 320 с. – (Історії провінційного хірурга).
15. Дзевєрін, І.О. (Ред.). Українська Літературна Енциклопедія: в 5т. (1990). Т. 2. Київ. Головна редакція Української Радянської Енциклопедії ім. М. П. Бажана.
16. Ейзенштейн С. Трагічне і комічне, їх втілення в сюжеті. Питання літератури. 1968. № 1. С. 107.
17. Енциклопедія постмодернізму [Текст]; [за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; пер. з англ. В. Шовкун; наук. ред. пер. О. Шевченко]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 503 с.
18. Іванюк Б. П. Жанрологічний словник: Лірика. – Чернівці: Рута, 2001. – 92 с.
19. Карел Чапек. Холмсiana, або Про детективні романи. // Зарубіжна література. – 21.06.1998.
20. Кицак Л. Український детектив: критерії художньої якості та смаки читачів. Сучасні літературознавчі студії. 2012. Вип. 9. С. 234–244.
21. Ковальчук Л. В. // Філософські пошуки. – 2004. – №17/18. – С. 617-623.
22. Кокотюха Андрій Адвокат з Личаківської. – Харків: Фоліо, 2015. – 283 с.
23. Кокотюха А. Антологія українського детективу. ТОП 10 [Електронний ресурс] / Андрій Кокотюха. – Режим доступу: <http://www.bukvoid.com.ua/criminal/2009/09/22/113416.html>.
24. Кокотюха А. Осінній сезон смертей / Андрій Кокотюха. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2014. – 256 с.
25. Коломійчук Богдан В'язниця душ. – Фоліо, 2015. – 220 с.

26. Коломійчук Богдан Небо над Віднем. – Фоліо, 2015. – 203 с.
27. Кононович Л. Г. Я, зомбі. Довга ніч над Сунжею : [романи] / Леонід Кононович. – К. : Джерела М, 2000. – 352 с.
28. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.
29. Копистянська Н. Жанрові модифікації у чеській літературі періоду становлення соціалістичного реалізму. – Львів, 1978. – 256 с.
30. Костюк Г. Про «Поклади золота» // Березіль. – № 5. – 1991. – С. 76- 84.
31. Костюк Г. Світ Винниченківських образів та ідей. Слово і час. 1990. №7. С.14–26.
32. Кузнецов Ю., Іванов О. Детектив: занепад чи розквіт. Всесвіт. 1990. №10. С.155–163.
33. Кукса М.Г. Історія розвитку та типологія жанру детективу у контексті світової літератури // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1542/1/8.pdf>.
34. Кушнірова Т. Жанр як структурована категорія сучасного літературознавства // Наук. зап. Харків. пед. університету. 2010. Вип. 1 (61), ч. 2.
35. Кушнірова Т. Проблемні питання типології роману в літературознавстві // Наукові виклади. Літературознавство. – 2011. – №1. – С.53- 57.
36. Літературознавча енциклопедія: у 2 томах [Текст]; [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.
37. Новікова Н. Символіка детективу / Н. Новікова, О. Барабан // Зарубіжна література. – 1998.
38. Роздобудько Ірен. Подвійна гра в чотири руки. – Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2014. – 224 с.
39. Смолич Ю. Вибране / Юрій Смолич. — Київ : Рад. письменник, 1948. — 359 с.
40. Сняданко Н. Перше слідство імператриці / Наталка Сняданко., 2021. – 272 с.

41. Соколова А. Магічні знаки у романі М. Матіос «Майже ніколи не навпаки».
42. Таранова А. О. Детектив очима жінки / А. О. Таранова // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. статей ; [відп. ред. В. А. Зарва]. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – Вип. XIV: Лінгвістика і літературознавство. – С. 231–239.
43. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр: монографія / Софія Філоненко. – Донецьк : ЛАНДОН–ХХІ, 2011. – 432 с.
44. Цимбал Ярина. Народження українського Холмса. Постріл на сходах. Антологія детективної прози 20–30-х років. Київ: Темпора, 2016. С.5–12.
45. Шахова К. Дивні манери надпопулярного жанру. // Зарубіжна література – 1998. – червень 21. – С.1-2.
46. Шкурупій Г. Проза. Т. 1 : Новели нашого часу / Гео Шкурупій. – Харків ; Київ : Літ. і мистецтво, 1931. – 210 с.
47. Шовкопляс Ю. Проникливість лікаря Піддубного / Постріл на сходах. Антологія детективної прози 20–30-х років ХХ ст. / Ю. Шовкопляс. – К. : Темпора, 2016.
48. Bakhtin, M.M. (1984) *Problems of Dostoevsky's Poetics*. Ed. and trans. Caryl Emerson. Minneapolis: University of Minnesota Press.
49. Gavrikova I. *Women's novel and female detective in the modern literary space*, 2006.
50. *Introduction à la littérature fantastique* (1970), translated by Richard Howard as *The Fantastic: A Structural Approach to a Literary Genre* in 1973.
51. Medvedev, P.N. 2008 [1928]. *La Méthode formelle en littérature*, trans. and ed. Bénédicte Vauthier and Roger Comtet. Toulouse: Presses universitaires du Mirail.
52. Porter, Dennis. Chapter 6: *The Private Eye* // *The Cambridge Companion to Crime Fiction* (неопр.) / Priestman, Martin. — Cambridge: Cambridge University Press, 2003. — С. 96—97.

53. Volsky M. Easy reading. Works on the theory and history of the detective genre.
2006. P. 173–277.